

**СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ТА
ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ
ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ**

ЗМІСТ

ВСТУП 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ..... 7

- 1.1. Концепції визначення доходу як об'єкта оподаткування..... 7
- 1.2. Форми оподаткування доходів фізичних осіб отриманих з різних джерел
9
- 1.3. Система оподаткування доходів фізичних осіб 11

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС..... 12

- 2.1. Динаміка і структура податкових надходжень в Україні та країнах ЄС.... 12
- 2.2. Роль оподаткування доходів фізичних осіб у формуванні доходів бюджету
14
- 2.3. Вплив податкового навантаження на соціально-економічний стан фізичних осіб 19

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ 22

- 3.1. Удосконалення інструментів оподаткування доходів фізичних осіб в Україні 22
- 3.2. Удосконалення контролю за оподаткуванням доходів фізичних осіб 24
- 3.3. Моделювання соціально-економічних наслідків реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб..... 25

ВИСНОВКИ 31

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ..... 33

АНОТАЦІЯ

Ефективність будь-якої податкової системи є передумовою вирішення соціальних і економічних завдань, а також інших функцій, які виконує держава на даному етапі історичного розвитку. Управління податковою сферою є складним процесом, який вимагає висококваліфікованих спеціалістів, добре обізнаних як з теоретичними аспектами оподаткування, так і з практичними питаннями щодо нарахування і стягнення податків.

Реформування системи оподаткування і поступове наближення податкової політики до вимог ЄС обумовлюється проголошеною європейською стратегічною спрямованістю України на трансформацію національної економічної політики, і зокрема податкової політики, як важливого її компонента. Мета полягає в підвищенні конкурентоспроможності економіки, активізації інноваційно-інвестиційної складової розвитку з позитивним впливом на структурні процеси в реальному секторі, що забезпечить динамічне економічне зростання з одночасним підвищенням якості життя суспільства.

Предметом роботи є проблеми реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб.

Об'єктом магістерської роботи є система оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та країнах ЄС.

Методи дослідження: використані загальнонаукові методи: синтез (для уточнення сутності понять і категорій «система оподаткування», «доходи фізичних осіб»); дедуктивним методом вибудована логіка всього дослідження, а методом індукції - висновки до розділів і в цілому до роботи. При розробці підходів до оцінки системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та країнах ЄС використовувались спеціальні методи дослідження: розрахунково-аналітичний при здійсненні аналізу масштабів та структури податкових надходжень; статистичні методи: вибірковий, структурування. Широко використовувався графічний спосіб для візуалізації матеріалу.

Інформаційна база. Ресурси порталів Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Національного

банку України, Євростату, Державного комітету статистики України, публікації українських та іноземних вчених щодо даної проблеми; статистична інформація з мережі Інтернет.

Практична цінність одержаних результатів полягає у наданні практичних рекомендацій щодо реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні з огляду на європейський досвід.

ВСТУП

Розвиток кожної країни та її економічне зростання безпосередньо пов'язано з кількістю факторів виробництва таких як праця та капітал разом із підвищенням продуктивності їх використання. В нашому повсякденному житті податки відіграють важливу роль, адже від того, яку частину свого доходу ми сплачуємо до державних фіскальних органів залежить як наше повсякденне задоволення потреб, так і добробут у цілому.

Оподаткуванням доходів фізичних осіб та його впливом на вартість оплати праці та зайнятість займались вітчизняні науковці: С. Юшко, Р. Насіров, Л. Рябушка, Д. Бондаркова, К. Швабій, О. Коновалова, А. Соколовська, А. Кізима, А. Крисоватий, інші; та іноземні: Леманн Е., Ф. Маріаллі і Л. Ріу, І. Стишинська., Наджман Б., А. Нейманн, С. Х. Герц, інші.

Проте, на сьогодні, стереотип про надмірне податкове навантаження доходів фізичних осіб як перешкода економічного зростання, небезпідставно набув значного поширення.

Метою дослідження є розробка шляхів реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні.

Об'єктом дослідження є система оподаткування доходів фізичних осіб. **Предметом** дослідження виступають проблеми реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та країнах ЄС.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи: синтез (для уточнення сутності понять і категорій «система оподаткування», «доходи фізичних осіб»); дедуктивним методом вибудована логіка всього дослідження, а методом індукції - висновки до розділів і в цілому до роботи. При розробці підходів до оцінки системи оподаткування доходів фізичних осіб в Україні та країнах ЄС використовувались спеціальні методи дослідження: розрахунково-аналітичний при здійсненні аналізу масштабів та структури податкових надходжень; статистичні методи: вибірковий, структурування.

Інформаційна база. Ресурси порталів Міжнародного валютного фонду, Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Національного

банку України, Євростату, Державного комітету статистики України, публікації українських і зарубіжних вчених щодо даної проблеми; статистична інформація з мережі Інтернет.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

1.1. Концепції визначення доходу як об'єкта оподаткування

Відмінності у розумінні сутності доходу як економічної категорії є першопричиною різноманіття підходів до оподаткування доходів громадян у різних країнах, а також тривалої еволюції форм оподаткування.

Складність поняття «дохід» ще на початку ХХ ст. помітив видатний американський економіст, прихильник неокласичних теорій ціни, капіталу та економічної рівноваги Ф.Х. Найт, який підкреслював, що дохід має явно складний характер, і зв'язки між елементами, які його складають, важко розгледіти. Цієї самої думки дотримувався також інший представник неокласичної доктрини, відомий англійський економіст і розробник теорії динамічної рівноваги Дж.Р. Хікс. Він зазначав, що, з точки зору економіста-теоретика, дохід – це дуже небезпечне поняття, якого слід уникати. Головне практичне призначення доходу Дж.Р. Хікс вбачав у служінні бути орієнтиром[46].

В економічній науці прийнято виділяти кілька основних шкіл, які досліджували питання формування та розподілу доходів, частково звертаючи увагу і на джерела доходів (Додаток А).

Також, багато дослідників схиляється до концепції розширеного доходу із одночасним аналізом таких додаткових факторів, як потреби людини, її потенціал та модель поведінки (Додаток Б).

Згідно з теорією джерел Б. Ф'юстінга дохід є сумою грошових і товарних потоків, що регулярно надходять індивіду з постійних джерел. Це означає, що будь-які разові чи тимчасові надходження (доходи від продажу майна, спадщина, дарування, тощо) з позиції даної теорії не розглядатимуться доходом, отже, вилучаються з податкової бази.

В межах класичної фінансової школи розрізняють дві концепції доходу (рис.1.1)

Рис. 1.1. Концепції доходу класичної фінансової школи[13,15,55]

Аргументом проти цієї теорії виступає те, що вилучення з податкової бази тимчасових чи разових надходжень, незважаючи на їх величину, що може бути дуже суттєвою, не відповідає вимогам соціальної справедливості, отже, не є виправданим. Показником платоспроможності індивіда та індикатором його попиту на суспільні блага може бути лише сукупний дохід з усіх джерел. Саме таким чином категорія доходу як об'єкта оподаткування трактується в моделі Шанца-Хейга-Саймонса. Розроблена в 1896 р. німецьким вченим Г. фон Шанцем теорія чистого збільшення вартості майна одержала розвиток у працях американських економістів Р.М. Хейга та Г.С. Саймонса. На цій теорії ґрунтувався німецький закон про податок на доходи 1920 р.

В моделі Шанца-Хейга-Саймонса дохід розглядається як реальний чистий приріст вартості майна протягом певного періоду і обраховується як сума реального поточного споживання і реального нетто-приросту майна. За іншим визначенням, сукупний дохід – це сума ринкової вартості прав, що реалізуються у споживанні, та зміни вартості наявних прав власності між початком і кінцем періоду, що розглядається: іншими словами, це сума споживання і чистого приросту вартості майна за період. Згідно з концепцією Шанца-Хейга-Саймонса відповідність доходу як об'єкта оподаткування принципу платоспроможності забезпечується завдяки включенню до його складу всіх вхідних потоків, що підвищують рівень потенційного споживання

індивідів, і вилученню з нього всіх вихідних потоків, які зменшують рівень потенційного споживання, а також усіх витрат, пов'язаних із одержанням доходу.

Найбільш придатною для застосування в сучасній юридичній практиці вважається концепція ринкового доходу як об'єкта оподаткування К. Тіпке, Й. Ланга, Р. Віттманна, Х. Г. Руппе, згідно з якою оподатковуватися мають лише доходи, отримані ринковим шляхом. Як зазначав Й. Ланг, поняття ринкового доходу охоплює результати діяльності, спрямованої на збільшення майна, що є наслідком реалізації наміру отримання прибутку [18, 46, 47].

1.2.Форми оподаткування доходів фізичних осіб отриманих з різних джерел

Фундаментальною проблемою при формуванні системи оподаткування доходів фізичних осіб є вирішення питання щодо того, яким повинен бути підхід до оподаткування доходів, отриманих з різних джерел.

Розрізняють три основних підходи (рис. 1.2):

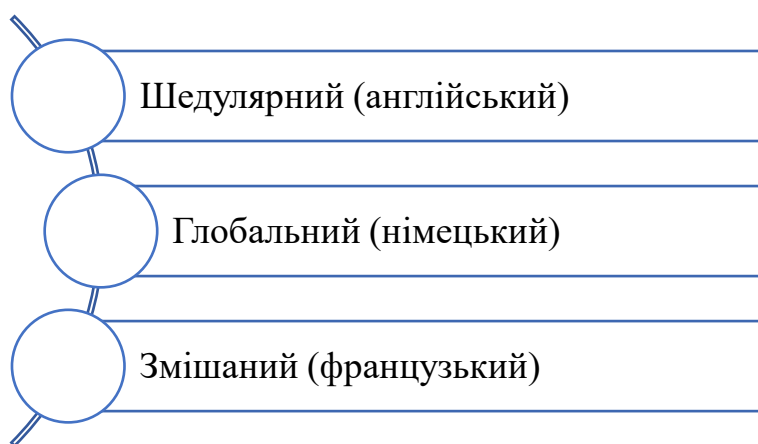

Рис. 1.2. Основні підходи до оподаткування доходів, отриманих з різних джерел [13,48,49]

Згідно з шедулярним підходом доходи, отримані з різних джерел, мають оподатковуватись окремо, що передбачає їх групування за певними ознаками.

Така форма оподаткування спрямована на справляння більшої частини податку у джерела з метою протидії ухиленню від його сплати. Крім того, вона

дозволяє застосовувати диференційований підхід до обкладання різних доходів.

Глобальний підхід передбачає оподаткування сукупного доходу, що включає доходи з різних джерел. Внаслідок цього він дозволяє найбільш повно врахувати платоспроможність індивіда і є її найбільш соціально прийнятним індикатором, який задовольняє критеріям і горизонтальної, і вертикальної справедливості. Водночас його застосування пов'язано з обов'язковим декларуванням доходів, що вимагає організації клопіткої роботи податкових органів з деклараціями.

За цих умов усе більше прихильників набуває точка зору про зменшення привабливості глобального підходу до оподаткування та доцільність застосування, незважаючи на вимоги соціальної справедливості, диференційованого оподаткування трудових доходів і доходів від капіталу, що отримало назву дуалістичної або подвійної системи оподаткування доходів фізичних осіб (Соренсен П., Бодвей Р., Егерт В., Нозен С. тощо).

Система дуалістичного (подвійного) податку має такі переваги:

1) поєднує можливість зменшення податкового навантаження на доходи від капіталу і, як наслідок, деформуючого впливу податку з доходів фізичних осіб на інвестиційні рішення платників, із забезпеченням певного перерозподілу доходів завдяки застосуванню прогресивної шкали в оподаткуванні трудових доходів;

2) забезпечує нейтральність в оподаткуванні різних видів доходів від капіталу завдяки їх оподаткуванню за єдиною ставкою, внаслідок чого у платників відсутні стимули до зниження своїх податкових зобов'язань шляхом використання відмінностей у ставках податку. Це усуває деформації у структурі заощаджень та інвестицій;

3) завдяки оподаткуванню доходів від капіталу за відносно низькою ставкою за інших сприятливих умов може запобігти відтоку капіталу за межі країни;

4) підвищує стимули до здійснення приватних заощаджень та інвестицій, оскільки фізичні особи є важливим внутрішнім інвестором в економіку країни.

1.3. Система оподаткування доходів фізичних осіб

У світовій практиці на даний момент склалися чотири основні принципи оподаткування:

1. Принцип вигоди— платники мають обкладатися податком в такому ступені, в якому вони використовують програми, що фінансуються за рахунок податків.

2. Принцип платоспроможності— розмір податку має співвідноситись з величиною доходу та багатства платника податку.

3. Справедливості за горизонталлю— рівні за доходами та ступенем використання державних програм платники податку мають сплачувати і рівні податки.

4. Справедливості за вертикаллю-соціально та економічно рівні платники податків сплачують рівні податки, нерівні мають сплачувати нерівні.

На думку багатьох економістів Західної Європи [73,78,80], податкова система оптимальна, якщо наслідують такі принципи:

- витрати держави на утримання податкової системи та витрати платника, пов'язані з процедурою сплати, повинні бути максимально низькими;

- податковий тягар не можна доводити до такого рівня, коли він починає зменшувати економічну активність платника;

- оподаткування не повинно бути перешкодою ні для внутрішньої раціональної організації виробництва, ні для його зовнішньої раціональної орієнтації на структуру попиту споживачів;

- процес отримання податків треба організувати таким чином, аби він більшою мірою завдяки накопиченню фінансових ресурсів сприяв реалізації політики кон'юнктури та зайнятості;

- цей процес повинен впливати на розподіл доходів у напрямку забезпечення більшої справедливості;

- при визначенні податкової платоспроможності приватних осіб слід вимагати надання лише мінімуму даних, які торкаються особистого життя громадян.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС

2.1. Динаміка і структура податкових надходжень в Україні та країнах ЄС

Сучасна фінансова наука і практика щодо визначення податкового навантаження на рівні національного господарства використовує вироблений світовою практикою показник відношення суми сплачених у державі податків до валового внутрішнього продукту, який ще називають податковим коефіцієнтом [46,52,58].

Проаналізуємо податкове навантаження (рис.2.1) в Україні та країнах Європейського союзу.

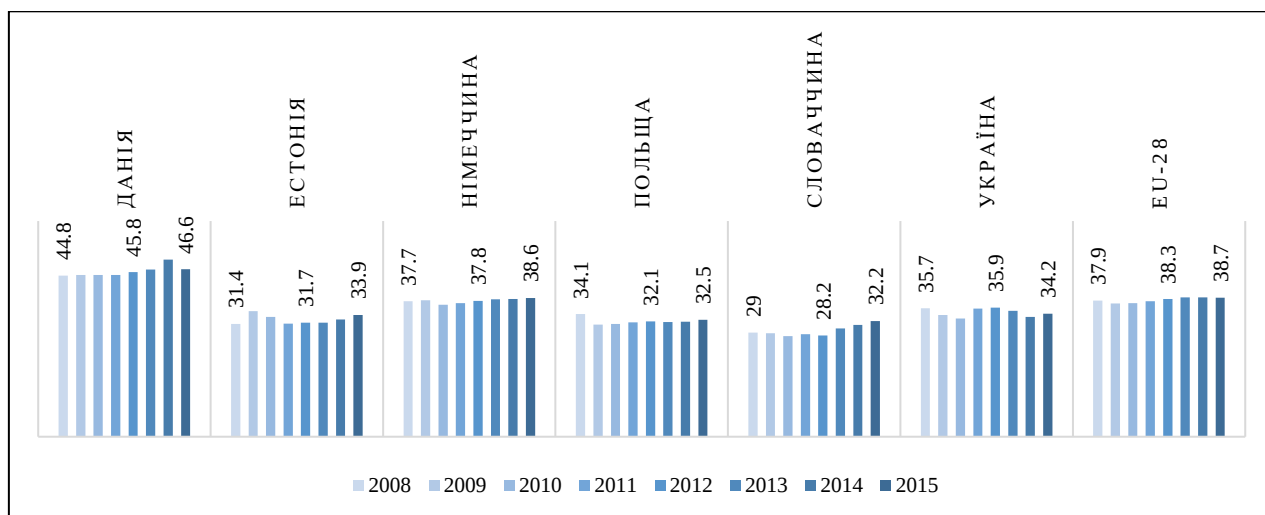

Рис. 2.1. Податкове навантаження, включаючи обов'язкові соціальні внески (% до ВВП) [66,73,79]

Наведені вище дані підтверджують, що в загальній структурі доходів держави податкові надходження займають досить велику частину.

Відповідно до характеру оподаткування розглянемо сукупні податкові надходження в розрізі прямих та непрямих податків, а також соціальних внесків (рис. 2.2).

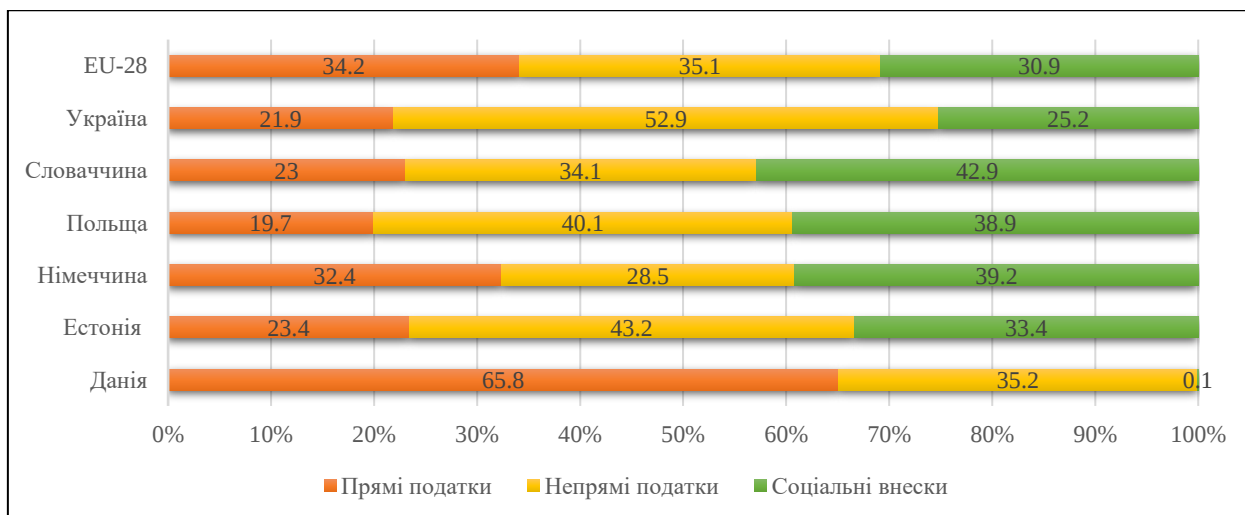

Рис. 2.2. Структура податкових надходжень за характером оподаткування, % за 2015 рік [66,73]

Україна, Польща та Естонія робить акцент на непряме оподаткування, тоді як Данія наповнює більш ніж на половину бюджет за рахунок прямих податків. В Німеччині та Словаччині переважну більшість складають соціальні внески, тоді як в середньому серед країн-членів Європейського Союзу структура розподіляється більш-менш рівномірно.

Розглянемо податкові надходження в розрізі оподаткування за економічними функціями (рис. 2.3), що застосовується в ЄС.

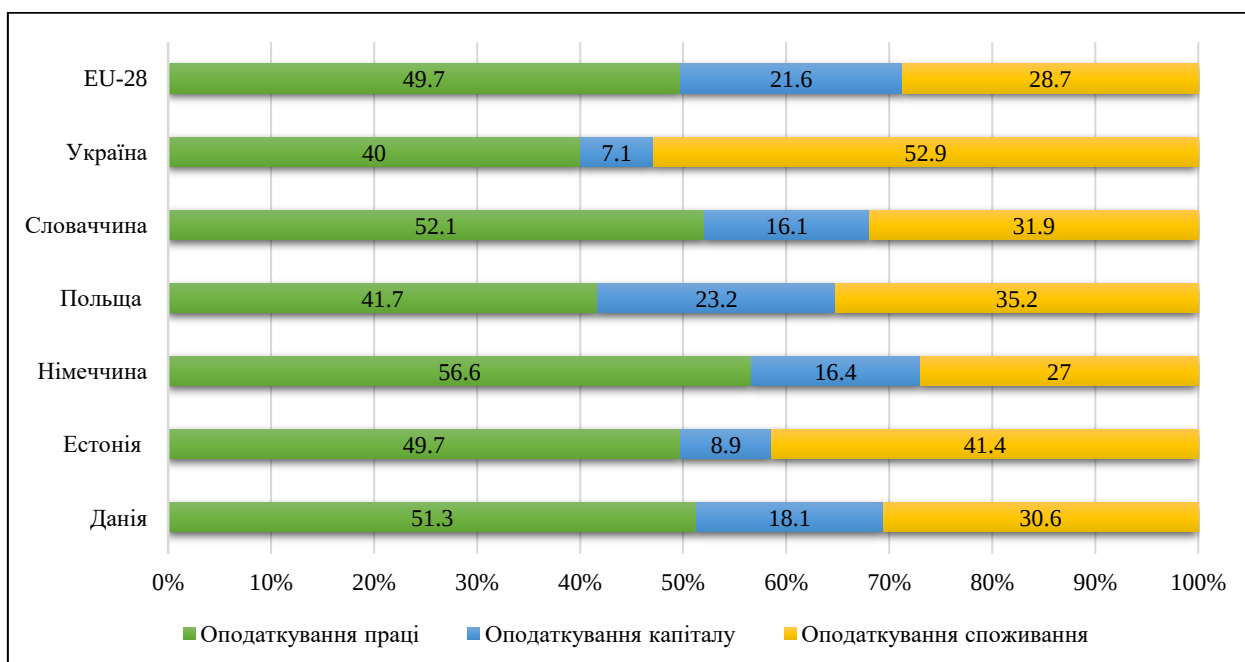

Рис. 2.3. Структура податкового навантаження в розрізі оподаткування за економічними функціями, % за 2015 рік [66,77]

Загалом, оподаткування капіталу займає найменшу частину серед досліджуваних країн та й в середньому серед країн-членів Європейського Союзу. Хоча, Словаччина, Польща, Німеччина, Естонія та Данія в основному фокусуються на оподаткуванні праці, Україна продовжує навантажувати сферу споживання, в основному ПДВ.

2.2. Роль оподаткування доходів фізичних осіб у формуванні доходів бюджету

Отже, доходом фізичної особи з метою оподаткування є сукупний дохід, скоригований на суму податкових вилучень та зменшений на суму економічно обґрунтованого неоподатковуваного мінімуму та інших пільг.

В будь-якому випадку податки на сферу праці справляють вплив як на попит на працю (шляхом вищих затрат для роботодавця), так і пропозицію (через зменшення реальної заробітної плати для працюючих). Вони створюють податковий клин (taxwedge) – різницю між витратами на оплату праці роботодавцем та сумою реально отриманою працівниками.

Поглянемо на середню річну заробітну плату в постійних цінах при паритеті купівельної спроможності в доларах США (2016 рік) (рис. 2.4). Паритет купівельної спроможності – PPP (purchasing power parity) визначає співвідношення купівельної спроможності окремих валют до певної групи товарів та послуг у двох країнах.

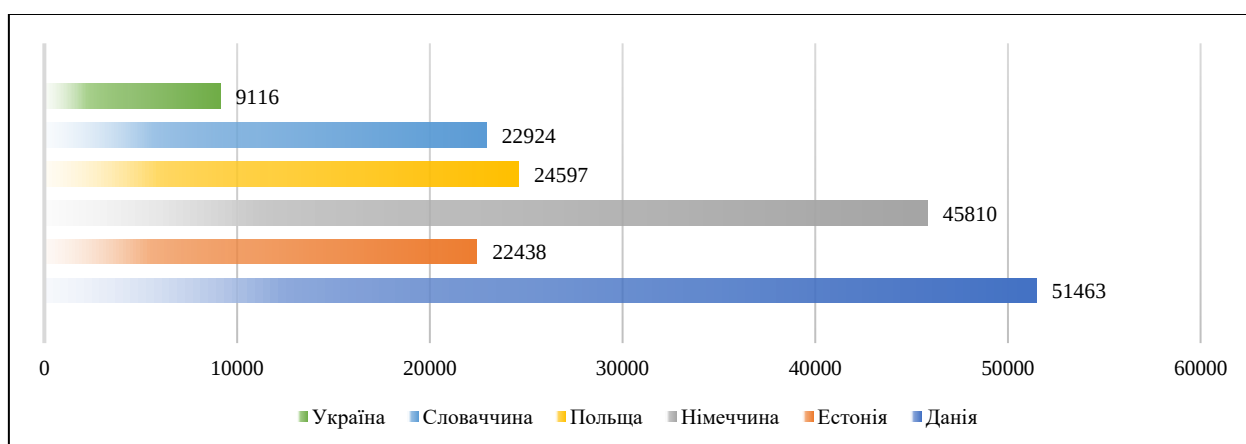

Рис. 2.4. Середня річна заробітна плата (в постійних цінах 2016 року та паритету купівельної спроможності в доларах США 2016 року)[44,74]

Як ми бачимо із наведених країн вирізняється Україна з найменшим рівнем оплати праці. Найбільша середня зарплата станом на 2016 рік – у Києві 8 648 грн, а найнижча у Чернівецькій області – 3 828 грн. Найвище ж цінують кваліфікацію своїх робітників у Данії та Німеччині.

В цілому, середня річна заробітна плата в досліджуваних країнах співвідноситься до рівня податкових ставок на доходи фізичних осіб (рис.2.5)

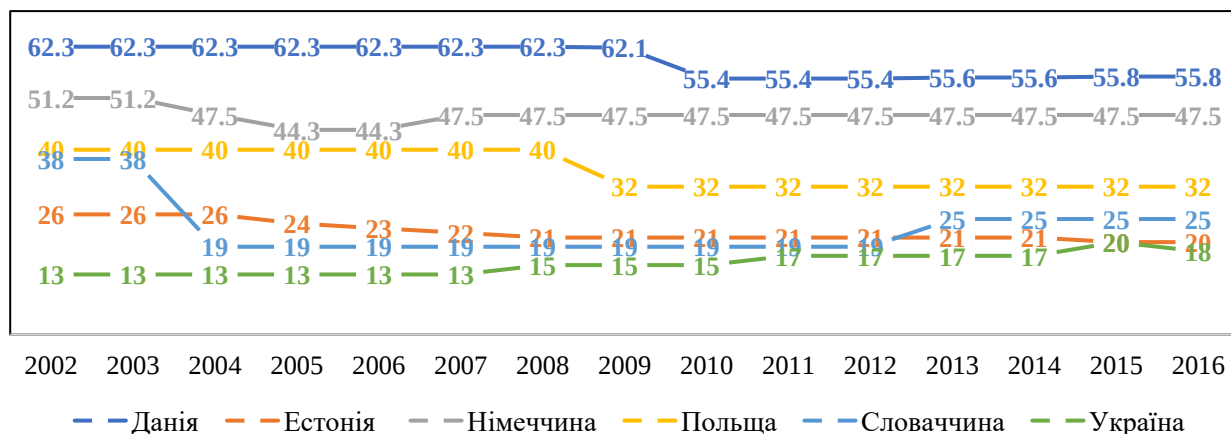

Рис. 2.5. Розвиток максимальних податкових ставок на доходи фізичних осіб, 2002-2017 рр [76,80]

Проаналізувавши рівень заробітної плати, ставки та склад сукупних витрат по оплаті праці можемо оцінити масштаби оподаткування праці, що включає податок на доходи фізичних осіб разом із соціальними внесками за часткою надходжень до бюджету у % до ВВП (рис. 2.6) та часткою у загальній структурі оподаткування (рис. 2.7).

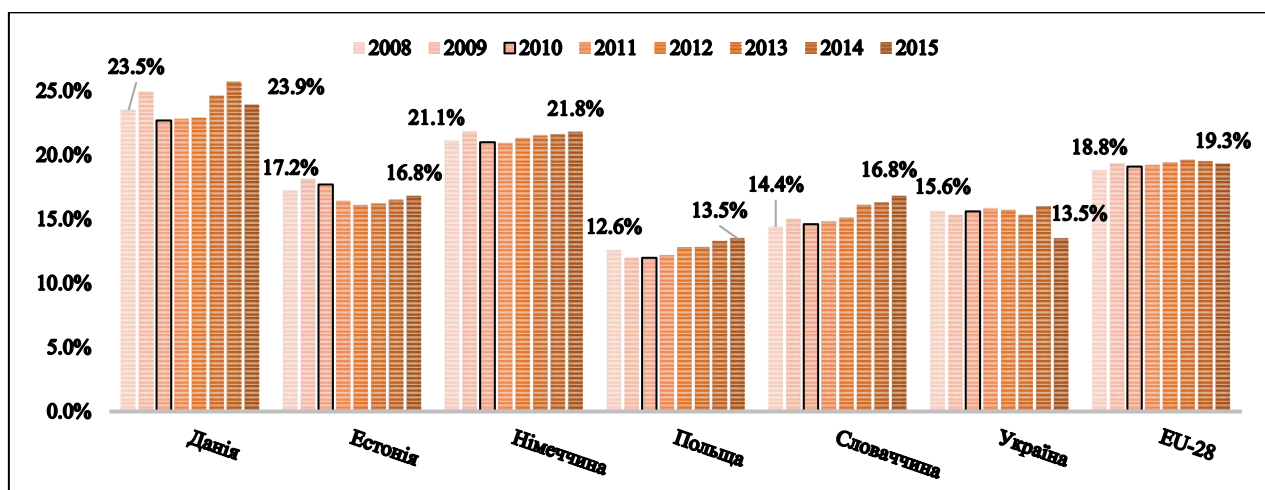

Рис. 2.6. Оподаткування праці (% до ВВП) [66,77,80]

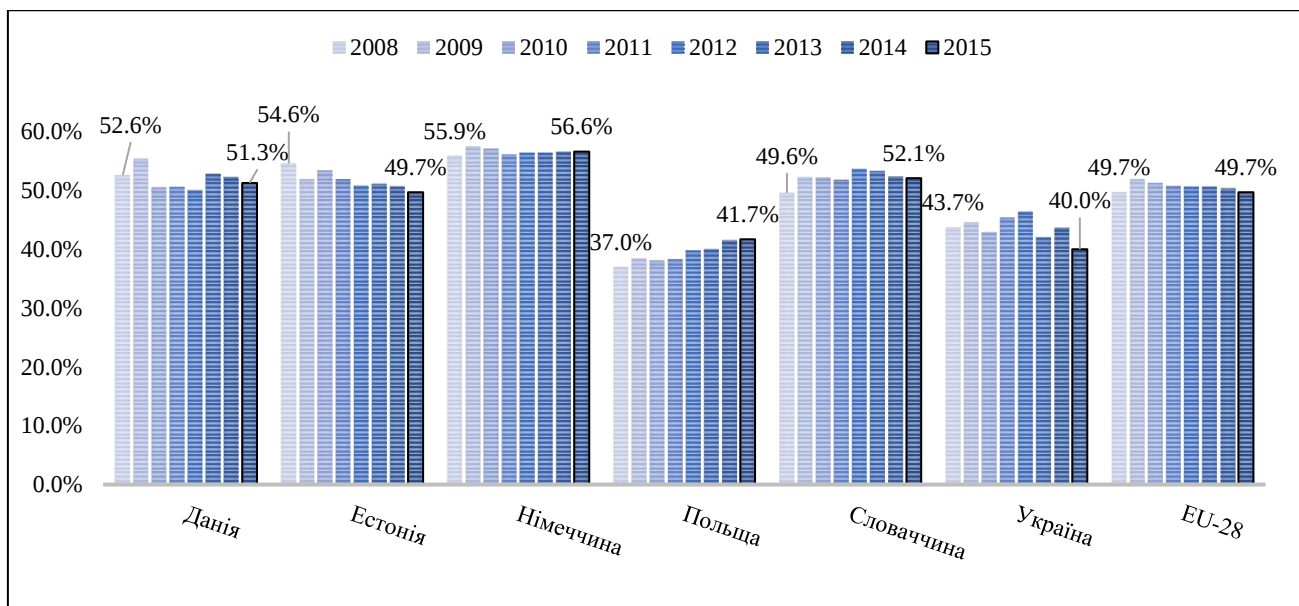

Рис. 2.7. Оподаткування праці (% до сумарного податкового навантаження) [66,77,80]

Як бачимо, Україна за рахунок трудового оподаткування наповнює свій бюджет на 40% (2015 рік), подібно до Польщі 41,7 %. Тоді як Словаччина, Естонія, Німеччина та Данія залучає більше 50% доходів за рахунок даного оподаткування, що досить подібно до країн-членів Європейського Союзу.

Також в Україні ПДФО є одним з основних джерел доходів місцевих бюджетів (табл. 2.1).

Таблиця 2.1.

Роль ПДФО у доходах місцевих бюджетів, %

Рік	Частка ПДФО у	
	податкових надходженнях	загальних доходах (без урахування офіційних трансфертів)
2011	73,97	62,54
2012	71,13	60,60
2013	70,82	61,41
2014	71,63	61,88
2015	55,92	45,59
2016	53,76	46,25

Джерело:[62,63]

Як видно з даних рис. 2.8, номінальні надходження ПДФО до місцевих бюджетів зросли на 26%, проте роль цього податку в наповненні доходів місцевих бюджетів знизилася (частка скоротилася з 62% до 46%).

Рис. 2.8. Динаміка надходжень за статтею «ПДФО та військовий збір» до Державного та місцевих бюджетів, млрд грн [62,63]

Рис. 2.9. чітко свідчить про суттєві перекоси в розподілі надходжень ПДФО від заробітної плати та інших доходів на користь Державного бюджету з 2015 року. Дані I кварталу 2017 року свідчать про незначне скорочення рівня централізації ПДФО, проте робити остаточні висновки щодо тенденції завчасно. До того ж лише 2/3 сплаченого на місцях ПДФО у I кварталі залишається на рівні місцевих бюджетів

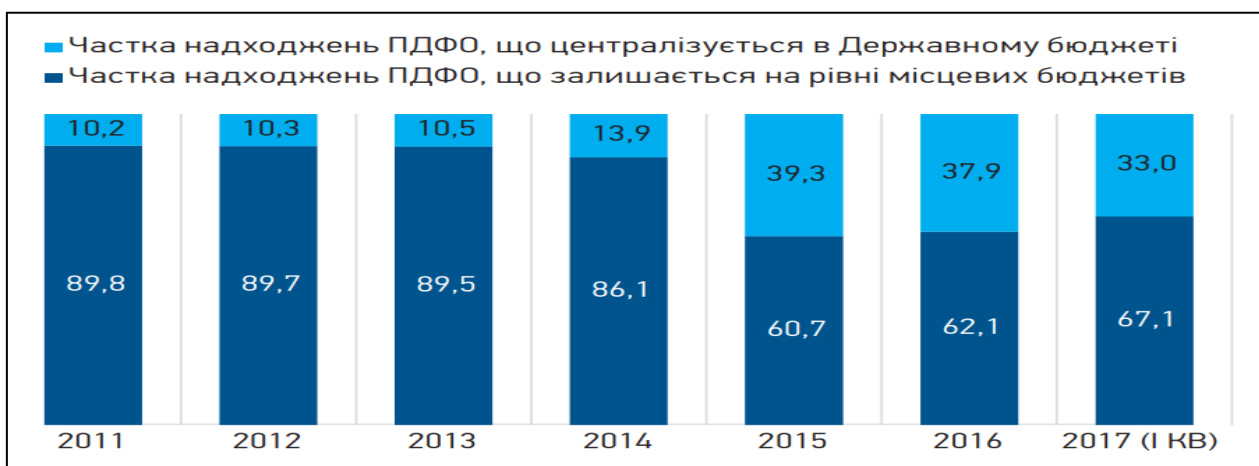

Рис. 2.9. Рівень централізації надходжень ПДФО до Державного бюджету (без суми надходжень військового збору та ПДФО у вигляді процентів), % [3,4,24,62,63]

Рівень локалізації надходжень від ПДФО за зазначеними податками на рівні місцевих бюджетів представлено на рис. 2.10.

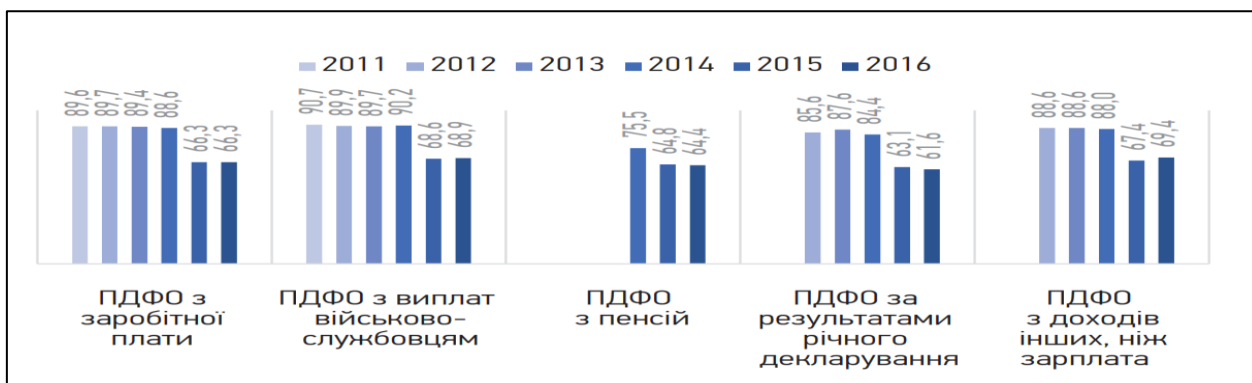

Рис. 2.10. Динаміка зміни частки надходжень ПДФО до місцевих бюджетів (у розрізі основних статей надходжень місцевих бюджетів) [3,62]

Наступним кроком розрахуємо ефективні податкові ставки (ЕПС) (імпліцитні) для оподаткування праці використовуючи формулу 2.1.

$$\text{ЕПС на працю} = \frac{\text{Податки на працю (сума надходжень)}}{\text{Компенсація працівникам за працю}} \times 100\% \quad (2.1)$$

Динаміка ефективних податкових ставок оподаткування праці серед досліджуваних країн представлена на рис.2.11.

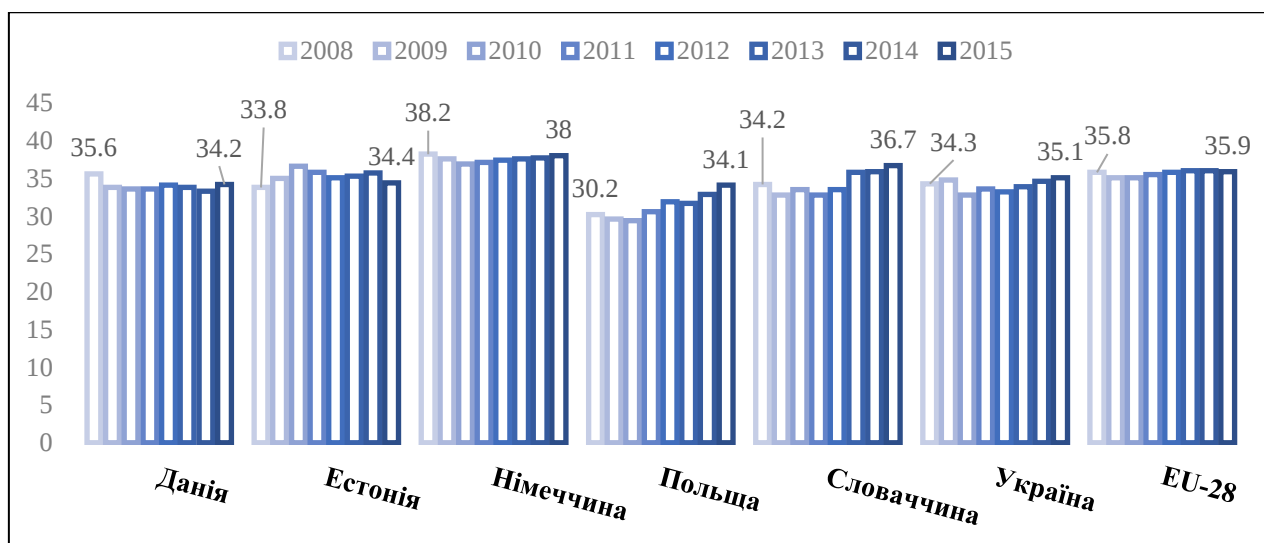

Рис. 2.11. Ефективні податкові ставки оподаткування праці (%) [4,77]

Данія, Естонія та Польща навантажують сферу доходів фізичних осіб в середньому на 34%. Україна на 35,1 % за 2015 рік, а Німеччина в свою чергу на 38%. Тому, можемо зробити висновок, що не зважаючи на високі податкові ставки Данія та Німеччина провадять ефективну податкову політику.

2.3. Вплив податкового навантаження на соціально-економічний стан фізичних осіб

Розглянемо зміну купівельної спроможності українців по роках, переведену у долари США (табл 2.3).

Таблиця 2.3

Показники середньої заробітної плати в Україні

Рік	Середня ЗП у гривнях	Офіц. Курс гривні до 1 дол.	Середня ЗП у дол.
2000	230	5,44	42
2001	311	5,37	58
2002	376	5,33	71
2003	462	5,33	87
2004	590	5,32	111
2005	806	5,13	157
2006	1041	5,05	206
2007	1351	5,05	268
2008	1806	5,27	343
2009	1906	7,79	245
2010	2239	7,94	282
2011	2633	7,97	330
2012	3026	7,99	379
2013	3265	7,99	409
2014	3480	11,89	293
2015	4195	21,85	192
2016	4984	25,21	198

Джерело: [24]

На рис. 2.12. показано як змінювалась реальна заробітна плата в Україні за останні 16 років.

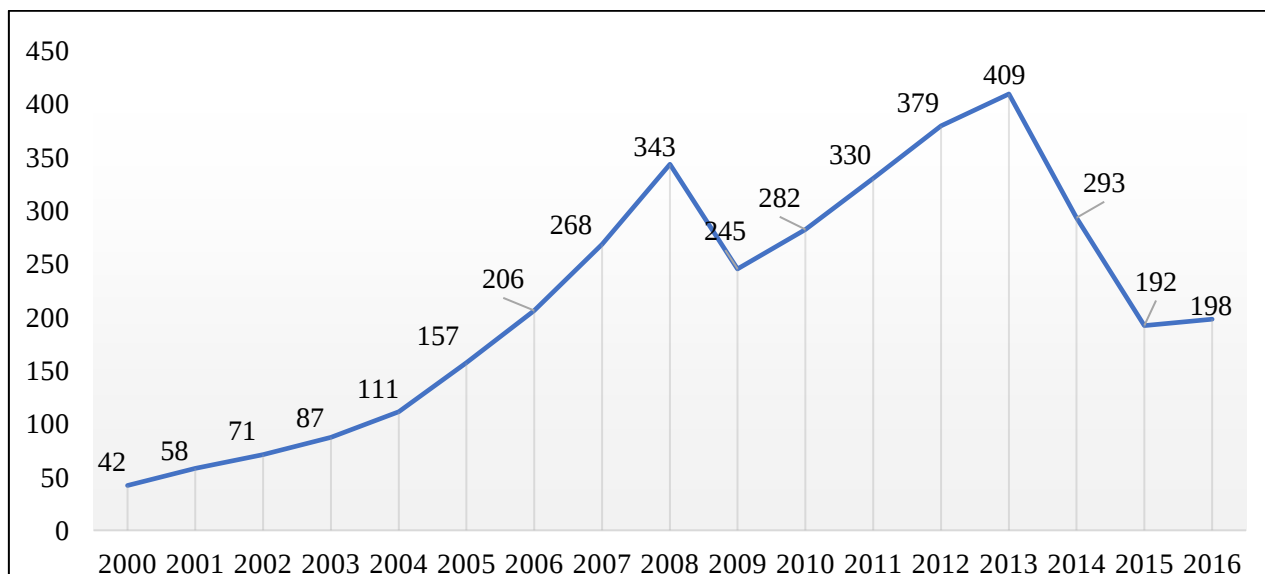

Рис. 2.12. Розмір середньої заробітної плати в Україні, дол. США [62]

Згідно з даними ДФС України, кількість фізичних осіб, які отримували ПСП у 2011–2016 роках, постійно зменшується (рис. 2.13).

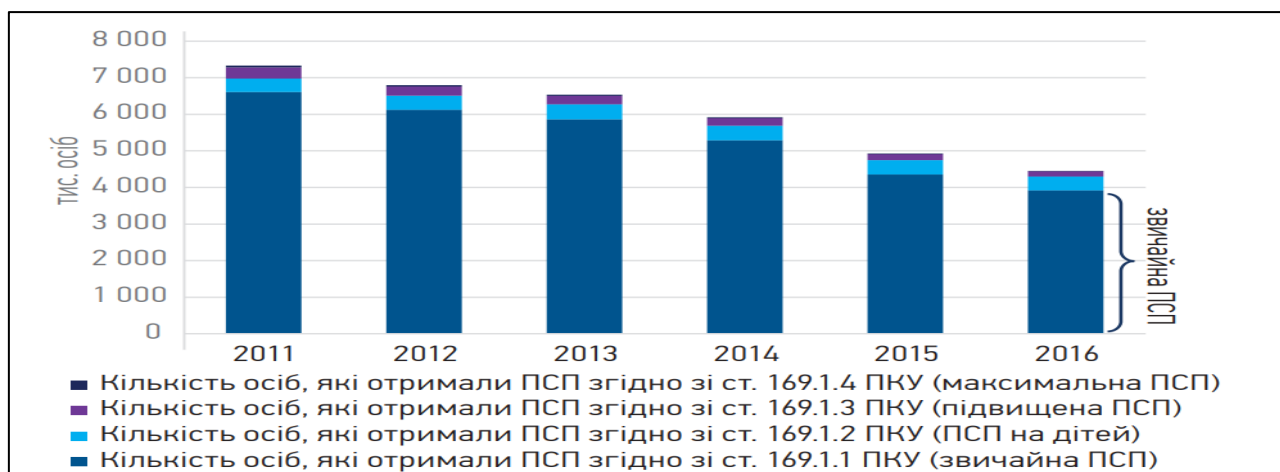

Рис. 2.13. Динаміка кількості фізичних осіб, які отримували ПСП у 2011–2016 роках [62,63]

ПСП отримують близько 30% працюючого населення віком 15–70 років та майже 60% середньооблікової кількості штатних працівників у 2011–2016 роках (рис. 2.14).

Рис. 2.14. Частка громадян, які отримували ПСП, від кількості населення працездатного віку та середньооблікової кількості штатних працівників у 2011–2016 роках, % [62,63]

Згідно з розрахунками, прямі втрати бюджету від надання ПСП становлять не більше 1% надходжень ПДФО від заробітної плати у 2011–2015 роках, а в 2016 році – 0,75% (рис. 2.15).

Рис. 2.15. Оціночні суми втрат бюджету з ПДФО від надання ПСП у 2011–2016 роках [62,63]

Проте значно більшими є втрати бюджету від неповного декларування доходів і реальних заробітних плат громадянами та від неофіційної зайнятості.

За оцінками Міжнародної організації праці, рівень тіньової зайнятості в Україні становить близько 9%; за даними Інституту економіки і прогнозування, у 2012 році частка працюючих «в тіні» складала 16,61% від усіх працюючих громадян; за оцінками Конфедерації роботодавців України, «в тіні» працюють близько 5–7 млн українців. Рівень же боротьби з нелегальним працевлаштуванням мізерний: у 2013 році співробітники ДФС України виявили понад 80 тис. найманих працівників, які працювали без укладання трудових угод із працедавцями, а це лише близько 2% тіньової зайнятості.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

3.1. Удосконалення інструментів оподаткування доходів фізичних осіб в Україні

Порівнюючи податкову систему України та європейських країн, можна визначити, що принципової різниці у цьому відношенні немає [1,10,11,63].

Спільні риси щодо сплати ПДФО в Україні та в ЄС:

1. Податок на доходи фізичних осіб застосовується в усіх країнах світу.
2. Декларування доходів громадян.
3. Передбачено застосування спрощених технологій оподаткування.
4. Існує знижка оподатковуваного доходу залежно від кількості дітей у сім'ї.
5. Державний контроль та адміністрування.
6. Передбачена система податкових пільг.
7. Податок на доходи фізичних осіб є одним з основних джерел надходження до бюджету країни.
8. Однакова сутність та риси податкових систем України та країн ЄС.
9. Податкові системи України та країн ЄС розвиваються під впливом економічних, соціальних і політичних процесів у тій чи іншій країні.

Відмінні риси щодо сплати ПДФО в Україні та в ЄС:

- прозорість та відкритість оподаткування ПДФО;
- прогресивна шкала оподаткування доходів;
- існує нульова ставка оподаткування доходів громадян за низького рівня доходів;
- правила оподаткування ПДФО в ЄС встановлюються органами місцевого самоврядування, а не на загальнодержавному рівні;
- більшість країн Євросоюзу стягують податки на всі доходи, отримані в країні або за її межами;

- надання соціальних пільг у справлянні податку з доходів фізичних осіб не окремим фізичним особам, а сім'ям;

- в оподаткуванні заробітної плати, як правило, використовується прогресивна шкала, а в оподаткуванні інших доходів – пропорційні ставки;

- майже у всіх європейських країнах існує податок на розкіш.

У більшості країн Європи ПДФО належить до місцевих податків і регулюють ставки місцеві органи самоврядування, а в Україні – тільки держава. Водночас варто звернути увагу на визначення проблем щодо сплати ПДФО в Україні та в ЄС, які здійснюють вплив на соціальноекономічний розвиток країни [63,68,71].

Проблеми щодо сплати ПДФО в Україні:

1. Не досить повна база оподаткування ПДФО.
2. Негнучкість національної системи оподаткування ПДФО та її низька ефективність.
3. Система оподаткування не враховує досвід країн ЄС.
4. Відсутність прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб.
5. Низький рівень податкової культури.
6. Високий рівень корупції в сфері оподаткування.
7. Загальноприйнята практика ухилення від сплати ПДФО.
8. Практично відсутня практика впровадження заходів щодо легалізації доходів громадян у тіньовому секторі економіки.

Проблеми щодо сплати ПДФО в країнах ЄС:

1. За високих доходів фізичної особи рівень оподаткування високий (наприклад, до 75% у Франції).
2. Жорсткий рівень адміністрування та контролю за оподаткуванням.
3. Більшість країн Євросоюзу стягують податки на абсолютно всі доходи, отримані в країні або за її межами.
4. Стандартні податкові ставки в деяких європейських країнах не завжди застосовні до іноземців, що мають вид на проживання.

На нашу думку, побудова оптимальної моделі ефективного механізму оподаткування доходів фізичних осіб має поєднувати в собі два рівні функціонування податку: державний та місцевий (Додаток В).

Запропоновані ставки податку носять адаптивний характер, оскільки пристосовуються до особливостей кожного платника податку та виду доходів. Одночасно з цим втілюється принцип координації в оподаткуванні доходів фізичних осіб, адже відбувається розмежування як джерел доходів, так і безпосередньо платників податку.

3.2. Удосконалення контролю за оподаткуванням доходів фізичних осіб

На сьогодні в Україні відсутня класифікація фізичних осіб по відношенню до сплати податків. Проте саме її запровадження сприяло б прояву лояльності держави до платника в оподаткуванні його доходів, виявленню прихованих доходів фізичних осіб та виховання в населення податкової культури належного рівня. Саме тому для забезпечення справедливості в оподаткуванні та виконання податком на доходи фізичних осіб суспільно-соціальної функції нами пропонується поділити їх на групи відповідно до видів джерел доходів (табл. 3.3).

Таблиця 3.3.

Групи платників ПДФО відповідно до видів джерел доходів

Група платника	Вид доходу
А	Основний (за винятком господарського)
В	Основний (за винятком господарського), побічний
С	Основний (господарський)
Д	Основний (господарський), побічний
Е	Основні і побічні доходи

Джерело:[25]

Тобто, до групи А відносяться платники, які одержують лише трудові доходи. До групи В—платники, які, крім трудових доходів, одержали будь-який з побічних доходів (майновий, ресурсний чи інший). ГрупаС— платники, які одержують господарські доходи (від ведення господарської, підприємницької діяльності чи від самозайнятості). ГрупаД – фізичні особи, які одержують

господарський дохід та мають побічні доходи. ГрупаЕ–платники, які одержують доходи з усіх джерел.

Виявлення прихованих доходів можна здійснити при поділі платників на групи під час подання Декларації про доходи, яку кожен платник повинен подати по закінченню звітного податкового року. Вона повинна мати спрощений варіант та складатися з 5 розділів, що містять загальні відомості про платника, його доходи, які включаються до загального річного оподатковуваного доходу, витрати платника податку за відповідний звітний період, а також процедуру визначення відповідної групи платника та безпосередній розрахунок податкових зобов'язань з податку на доходи фізичних осіб у випадку, якщо витрати платника у звітному періоді перевищують його доходи. Залежно від джерел доходів, зафіксованих у декларації, платника реєструють у відповідній групі відповідно до алгоритму, який базується на виокремленні джерел доходів фізичної особи за результатами звітного періоду (Додаток Г). Цей поділ має на меті врахування інтересів кожної окремої особи.

Після визначення бази оподаткування, яка розраховується як різниця між сумою доходу звітного періоду та обсягом документально підтверджених первинними документами витрат, у разі перевищення витрат над доходами, тобто у випадку виявлення прихованих доходів, до них, залежно від джерел доходів платника, застосовується ставка податку, яка прогресує відповідно до групи платника: група А- 30%; групаВ – 35%; групаС – 40%; групаD – 45%; групаЕ – 50%. Сума податку на доходи фізичних осіб, виявлена на даному етапі, спрямовується у повному обсязі до місцевого бюджету.

3.3. Моделювання соціально-економічних наслідків реформування системи оподаткування доходів фізичних осіб

Враховуючи реалії національної економіки, менталітет українців та досвід зарубіжних країн, розроблена модель оподаткування трудових доходів

фізичних осіб. В її основу покладено прогресивну шкалу та неоподатковуваний мінімум доходів громадян (НМД) (рис. 3.3).

З метою оподаткування слід виділити 6 груп залежно від рівня доходів.

Для української ринкової економіки, яка знаходиться на етапі становлення та для українських платників, які здебільшого характеризуються невисоким рівнем добробуту цілком прийнятним є максимальна величина податкового стягнення на рівні 30 %. Саме цими міркуваннями і був обумовлений вибір граничної ставки податку з доходів фізичних осіб в запропонованій моделі.

Одним із головних елементів моделі оподаткування трудових доходів фізичних осіб повинен стати неоподатковуваний мінімум, який дозволить зменшити базу оподаткування кожного платника [42,69,76].

Одним з першочергових завдань сьогодення є покращення та більш якісне надання послуг територіальною громадою громадянам, що проживають на її території. Це потребує ритмічності та стабільності у формування доходної частини місцевих бюджетів за рахунок неподаткових і податкових надходжень. В зв'язку з цим особливо актуальним є досягнення зростання надходжень від податку з доходів фізичних осіб, який, як показав аналіз, становить більшу половину в загальних податкових надходженнях місцевого бюджету.

Отже, метою прогнозування є з'ясування можливостей покращення фінансування зведеного бюджету України за рахунок такого джерела як податок з трудових доходів фізичних осіб.

За допомогою статистичних методів екстраполяції та найменших квадратів визначимо перспективні значення чисельності працюючих та фонду заробітної плати.

Для цього, використовуючи дані про кількість працюючих в Україні у 2010-2017 рр. проведемо вирівнювання даного ряду показників за методом найменших квадратів та знайдемо розрахункові очікувані значення даного показника на найближчі 3 роки при збереженні всіх умов функціонування економіки України.

Позначимо кількість працюючих через x_2 , номери часових періодів –років через t та складемо таблицю вихідних та розрахункових даних (Додаток Д). Вирівнювання даного ряду показників здійснимо за рівнянням прямої лінії:

$$\tilde{x}_2(t) = a_2 + b_2 t, \quad (3.1)$$

де a_2, b_2 – параметри даного рівняння.

Аналітичне вирівнювання кількості працюючих в Україні у 2010-2017 рр. за методом найменших квадратів у рівняння прямої лінії має вигляд:

$$\tilde{x}_2(t) = 11028,3214 - 429,654 * t$$

Підставляючи значення t у дане рівняння, отримаємо повний теоретичний ряд динаміки, вирівняний за розрахованим рівнянням прямої лінії. Параметр b_2 показує щорічне зменшення кількості працівників в Україні на 429,654 тис. осіб. Правильність розрахунків перевіряється сумами: $\sum x_2 = \sum \tilde{x}_2(t)$.

Щоб оцінити ступінь наближення лінійного тренду до фактичних даних кількості працівників в досліджуваному періоді обчислимо середнє квадратичне відхилення, середнє значення працюючих в Україні в зазначеному періоді і коефіцієнт варіації даного показника.

$$\begin{aligned} \sigma_{\text{зал}} &= \sqrt{\frac{\sum (x_1 - \tilde{x}_1(t))^2}{n}} = \sqrt{\frac{622087,8692}{8}} = 278,856 \text{ тис. осіб} \\ \bar{x}_2 &= \frac{\sum x_2}{n} = \frac{72759,0272}{8} = 9094,8784 \text{ тис. осіб} \\ V &= \frac{\sigma_{\text{зал}}}{\bar{x}_2} \times 100\% = \frac{278,856}{9094,8784} \times 100\% = 3,07\% \end{aligned}$$

Оскільки коливання фактичної кількості працівників навколо даної прямої лінії в середньому становить 3,07 %, що значно менше 10 %, то розрахований лінійний тренд досить точно відображує тенденцію зміни даного показника за 2010-2017 рр.

Підставивши значення t у рівняння, отримаємо прогнозні значення кількості працюючих на наступні 3 роки та покажемо тенденцію зростання на графіку (рис. 3.4):

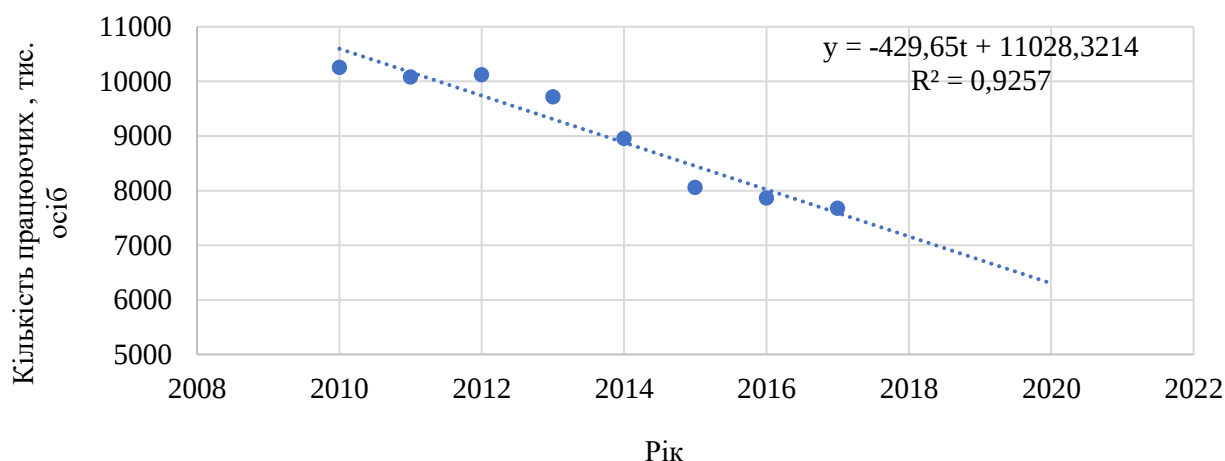

Рис. 3.4. Лінійний тренд та прогноз кількості працюючих в Україні на 2018-2020 рр.[розраховано автором]

$$\widetilde{x}_2(t) = 11028,3214 - 429,654 * t$$

на 2018 рік ($t=9$) $\widetilde{x}_2(t=9) = 11028,3214 - 429,654 * 9 = 7161,4354$ тис. осіб

на 2018 рік ($t=10$) $\widetilde{x}_2(t=10) = 11028,3214 - 429,654 * 10 = 6731,7814$ тис. осіб

на 2018 рік ($t=11$) $\widetilde{x}_2(t=11) = 11028,3214 - 429,654 * 11 = 6302,1274$ тис. осіб

На наступному етапі на основі даних про величину фонду заробітної плати в Україні за 2010-2017 рр. проведемо вирівнювання даного ряду показників за методом найменших квадратів та знайдемо розрахункові очікувані значення фонду заробітної плати на найближчі 3 роки.

Позначимо середньомісячний фонд заробітної плати x_3 , номери часових періодів – років через t та заповнимо розрахункову таблицю (Додаток Б). Вирівнювання даного ряду показників здійснимо за рівнянням параболи, тобто кривої другого порядку:

$$\widetilde{x}_3(t) = a_3 + b_3 t + c_3 t^2, \quad (3.2)$$

де a_3 , b_3 , c_3 - параметри даного рівняння.

Аналітичне вирівнювання фонду заробітної плати в Україні за 2010-2017 рр. за методом найменших квадратів у рівняння параболи має вигляд:

$$\widetilde{x}_3(t) = 325964,2114 - 22672,48557 * t + 7266,106143 t^2.$$

Підставляючи значення t у рівняння, отримаємо повний теоретичний ряд динаміки, вирівняний за розрахованим рівнянням параболи. Параметр c_3 показує щорічне збільшення обсягу фонду заробітної плати в зазначеному

періоді на 7266,106143 млн грн. Правильність розрахунків перевіряється сумами:

$$\sum x_3 = \sum \tilde{x}_3(t).$$

Щоб оцінити ступінь наближення параболічного тренду до фактичних даних обсягу фонду зарплати обчислимо середнє квадратичне відхилення, середнє значення фонду заробітної плати в Україні для зазначеного періоду і коефіцієнт варіації обсягу фонду зарплати.

$$\sigma_{\text{зал}} = \sqrt{\frac{\sum (x_3 - \tilde{x}_3(t))^2}{n}} = \sqrt{\frac{9990615889,12}{8}} = 35338,746245 \text{ млн грн}$$

$$\bar{x}_3 = \frac{\sum x_3}{n} = \frac{3273789,86}{8} = 409223,7325 \text{ млн грн}$$

$$V = \frac{\sigma_{\text{зал}}}{\bar{x}_3} \times 100\% = \frac{35338,746245}{409223,7325} \times 100\% = 8,64\%$$

Оскільки коливання фактичного фонду заробітної плати навколо параболі другого порядку в середньому становить 8,64 %, що менше 10 %, то розрахований параболічний тренд досить точно відображує тенденцію зміни даного показника за даний період 2010-2017 рр.

Підставивши значення t у рівняння, отримаємо прогнозні значення фонду заробітної плати в Україні на наступні 3 роки та покажемо тенденцію на графіку (рис. 3.5).

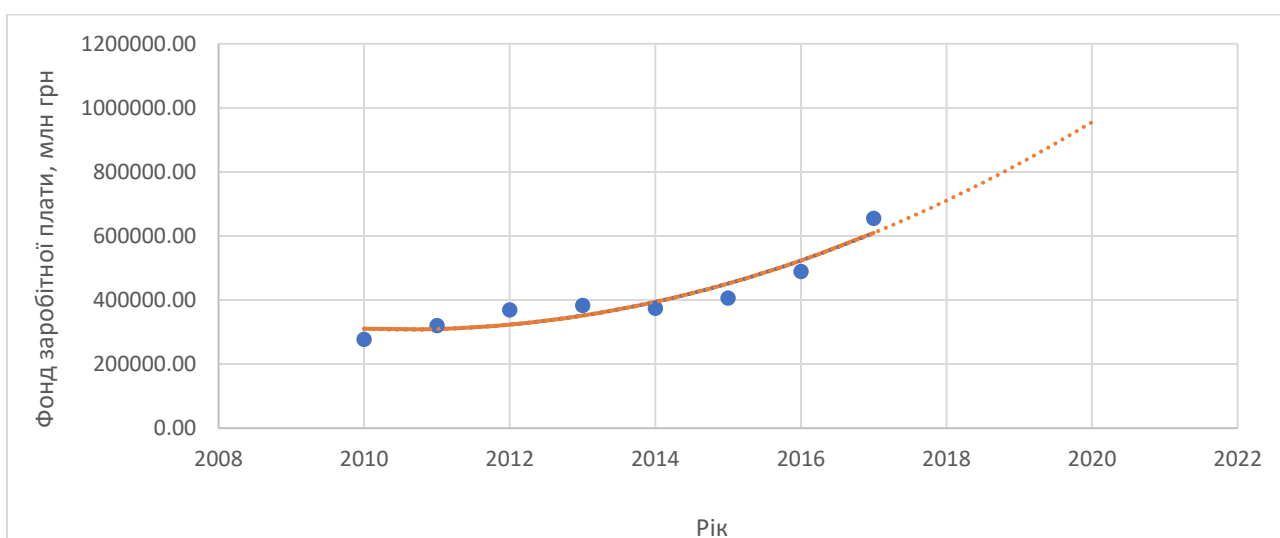

Рис. 3.5. Параболічний тренд та прогноз фонду заробітної плати в Україні на 2018-2020 рр.[розраховано автором]

Для подальших розрахунків необхідно визначити середньозважену величину податкової ставки з трудових доходів населення при застосуванні прогресивної шкали оподаткування (табл. 3.2).

Таблиця 3.4

**Вихідні дані для визначення середньозваженої податкової ставки
(2016 рік)**

Інтервал доходу	Чисельність працюючих, тис. осіб	Ставка, %	Добуток
	f	x_{1onm}	$x_{1onm}f$
Доходи до 1 НМД (1600 грн.)	209	0	0
Доходи в межах 1 – 1,56 НМД (1600-2500)	1518	10	15185
Доходи в межах 1,56 – 2,06 НМД (2500-3500)	1212	15	18177
Доходи в межах 2,06 – 3,13 НМД (3500-5000)	1504	20	30070
Доходи в межах 3,13 – 6,25 НМД (5000-10000)	2102	25	52548
Доходи понад 6,25 НМД (10000)	935	30	28050
Разом	7480		144029

Джерело: розроблено автором

$$\overline{x_{1opt}} = \frac{\sum x_{1opt}f}{\sum f} = \frac{144029}{7480} = 19,26\%$$

При застосуванні запропонованої прогресивної шкали оподаткування середньозважена величина податкової ставки з трудових доходів населення буде становити 19,26 %. Загалом навіть попри негативну тенденцію до зменшення кількості працюючих, фонд оплати праці та податкові надходження з трудових доходів до бюджету зростуть через збільшення розміру середньої заробітної плати (Додаток В).

ВИСНОВКИ

Як бачимо, Україна за рахунок трудового оподаткування наповнює свій бюджет на 40% (2015 рік), подібно до Польщі 41,7 %. Тоді як Словаччина, Естонія, Німеччина та Данія залучає більше 50% доходів за рахунок даного оподаткування, що досить подібно до країн-членів Європейського Союзу.

Також в Україні ПДФО є одним з основних джерел доходів місцевих бюджетів. У 2011–2014 рр. більше 70% податкових надходжень місцевих бюджетів та більше 60% сукупних доходів місцевих бюджетів формувались за рахунок надходжень ПДФО.

Проблеми щодо сплати ПДФО в Україні: не досить повна база оподаткування ПДФО; негнучкість національної системи оподаткування ПДФО та її низька ефективність; система оподаткування не враховує досвід країн ЄС; відсутність прогресивної шкали оподаткування доходів фізичних осіб; низький рівень податкової культури; високий рівень корупції в сфері оподаткування; загальноприйнята практика ухилення від сплати ПДФО; практично відсутня практика впровадження заходів щодо легалізації доходів громадян у тіньовому секторі економіки.

Виходячи з переліку вищенаведених проблем було виділено групу рекомендацій щодо вдосконалення механізму оподаткування доходів громадян:

1. Необхідність розширення бази оподаткування ПДФО.
2. Запровадження прогресивної шкали оподаткування доходів.
3. Вдосконалення пільгової політики щодо ПДФО.
4. Розроблення механізму стягнення податків з інших доходів громадян.
5. Впровадження засобів щодо підвищення ефективності податкового контролю.
6. Легалізація доходів громадян від тіньової економічної діяльності.
7. Нарощування податкових надходжень до бюджету шляхом залучення таких резервів, як зростання доходів фізичних осіб, створення робочих місць, заходи щодо збільшення кількості працездатного населення та збільшення інвестицій в економіку.

8. Прогресивна шкала має використовувати помірні ставки від 5 до 25%, що дасть змогу зменшити податкове навантаження на платників, які мають низький та середній рівень статку, та з часом підвищити його для платників, які мають високий рівень, що збільшить надходження до національного бюджету країни.

9. Варто перейняти успішний досвід країн ЄС щодо використання механізму дії ПДФО.

10. Варто відмовитися від лише фіскального підходу до збільшення надходження до бюджету України.

11. Розподілити платників на групи для виявлення приховуваних доходів.

12. Ввести обов'язкове подання Декларації про доходи, яку кожен платник повинен подати в електронному чи паперовому вигляді по закінченню звітного податкового року.

Таким чином, шляхами реформування національної системи податкового контролю повинні стати зміни, які позитивно вплинуть на господарську діяльність платників податків, а саме:

1) зменшити податковий тиск на платників і при цьому знайти шляхи розширення бази оподаткування;

2) знизити ставки податкових платежів, що може привести до детінізації підприємницької діяльності в Україні;

3) удосконалити систему кабінетного аудиту як методу визначення напрямів та перспектив проведення контрольно-перевірочної роботи;

4) оптимізувати використання часу на оформлення матеріалів у результаті здійснених перевірок, спростити процедури їх оформлення;

5) покращити якість обслуговування та проведення консультаційної і масово-роз'яснювальної роботи з платниками податків;

6) здійснювати регулярний моніторинг рівня кваліфікації працівників контролюючих органів у сфері оподаткування, забезпечити кваліфікованим інспекторам гідну оплату праці тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вознюк О. Б. Податок на доходи фізичних осіб та його вплив на формування доходів місцевих бюджетів / О. Б. Вознюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.4. – С. 176-180.
2. Гаденко А.Д. Особливості оподаткування доходів фізичних осіб / А.Д.
3. Державна служба статистики України[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.ukrstat.gov.ua/>
4. Державне казначейство України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=146477>
5. Децентралізація – Короткий опис реформи // Національна рада реформ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reforms.in.ua/reforms/decentralizaciya>
6. Духновська Л. М. Вплив ставки податку на доходи фізичних осіб на доходи громадян України / Л. М. Духновська; Р. А. Пономаренко [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17326/1/2.pdf>
7. Електронний ресурс. Режим доступу:http://market-infr.od.ua/journals/2017/4_2017_ukr/28.pdf
8. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://taxfoundation.org/blog/estonia-hasmost-competitive-tax-system-oecd>.
9. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.fm.gov.lv/en/s/taxes/>
10. Європейський інформаційно-дослідницький центр[Електронний ресурс]– Режим доступу:<http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/28869.pdf>
11. Загальнодоступний інформаційно-довідковий ресурс, категорія 103 “Податок на доходи фізичних осіб”, підкатегорія 103.25 “Порядок подання податкови ми агентами податкового розрахунку за ф. № 1ДФ”. ИЯЪ: <http://minrd.gov.ua/ebpz/№answer-block>.
12. Іванов Ю. Б. Підхід до класифікації податків і зборів в контексті розрахунку імпліцитних ставок в Україні / Ю. Б. Іванов, О. Чумакова //

Теоретичні та прикладні питання економіки : зб. наук. пр. – 2010. – № 21. – С. 106–112.

13. Історія оподаткування: навчальний посібник / Ф. О. Ярошенко, В. Л. Андрущенко, П. В. Мельник. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 242 с.

14. К.В. Ковтуненко Економічне оцінювання інноваційної діяльності промислового підприємства: своєчасність процесу та достовірність результату : [моногр.] / К.В. Ковтуненко, Л.П. Шацкова. – Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2015 – 254 с.

15. Кабашова Е.В. Исследование доходов населения: философский аспект [Електронний ресурс] / Е.В. Кабашова. – Режим доступу: http://catalog-statei.ru/view_article.php?id=258

16. Князьков В. В. Фінансово-правове регулювання діяльності суб'єктів господарювання: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Князьков Валерій Володимирович. – К., 2014. – 232 с.

17. Коблянська О. І., Даценко Т. Д. Утримання ПДФО із заробітної плати за новими правилами / О. І. Коблянська, Т. Д. Даценко // Облік і фінанси АПК. — 2011.— №2.— с.48-52.

18. Коцан Л. М. Соціально-регулююча роль оподаткування доходів / Л. М. Коцан // Серія Економічні науки – 2017. – №22. – Частина 2. – С. 88-91.

19. Круковська О.В. Ключові зміни в реформуванні податкової системи України: реалії його адаптації в Україні / І.В. Шевчук [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://old.znau.edu.ua/visnik/2011_1_2/333.pdf.

20. Мазурик О. Ф. Правовий статус податкового агента: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец.: 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / О. Ф. Мазурик. – М. : Харків, 2010. – 42 с.

21. Маліновська К. О. Фіскальна ефективність податку на доходи фізичних осіб та його роль у формуванні бюджетів різних рівнів / К. О.

Маліновська, А. С. Гера // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. – 2011. – № 2(2). – С. 427-433.

22. Маркевич А.Є. Економічний зміст та підходи до поняття «заробітна плата» [Електронний ресурс] / А.Є. Маркевич // Ефективна економіка. – 2015. – № 2. – Режим доступу : <http://www.economy. payka.com.ua/?op=1&z=3815>

23. Матвіїшин Є. Підхід до прогнозування надходжень від податку на доходи фізичних осіб до зведеного бюджету Львівської області / Є. Матвіїшин, Ю. Фабрика // Аграрна економіка. – 2014. – Т. 7, № 3-4. – С. 108-113.

24. Міністерство фінансів України[Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua/>

25. Механізм оподаткування доходів фізичних осіб: [Монографія] / Л.М. Худолій, Л.В. Барабаш. - Умань: Редакційно-видавничий відділ Уманського НУС, 2015. - 228 с.

26. Мойсеєнко Т. Додаткові блага: ЄСВ і коефіцієнт для ПДФО // Дебет-Кредит. – Режим доступу:<http://gorodenko.wordpress.com/2012/03/04/1285/>.

27. Никифорчук Д. Й. Вимір та оцінювання рівня корупції в Україні / Д. Й. Никифорчук, О. Ю. Бусол // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 1. – С. 179–178.

28. Носова Є. Реформування оподаткування доходів фізичних осіб в Україні [Електронний ресурс] // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. —2016. — Режим доступу: DOI: <http://dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2016/178-1/3>

29. Оподаткування дивідендів, які виплачуються у 2017 році, податком на доходи фізичних осіб [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://desn.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=20478:2017&catid=341:2012-03-16-10-47-25&Itemid=3172&lang=ua.

30. Організація економічного співробітництва і розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REV>

31. Петрова С. Подарунки та податки // ТОВ “Інформаційно-аналітичний центр “ЛІГА ”, ТОВ “ЛІГА ЗАКОН” . - 28.04.2012. ІЯБ: http://www.nky.com.ua/NalogKod/Kod4/Cons/C180512_7.html

32. Погорецький М. А. Удосконалення механізму декларування доходів та видатків осіб, уповноважених на виконання функцій держави, та членів їх сімей, як один із чинників зниження рівня корупції в Україні / М. А. Погорецький, О. Ю. Бусол // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2009. – № 2. – С. 85–92.

33. Податки: довідник-словник : навч. посібник / Карпінський Б.А., Залуцька Н.С. Карпінська О.Б. – К. : Видавничий дім «Професіонал», 2008. – 464 с

34. Податкова соціальна пільга 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://byhgalter.com/podatкова-socialna-pilga-2017-xto-mayepravo-yak-rozrazhuvati>

35. Податковий бюлетень № 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.pwc.com/ua/uk/publications/assets/tax-newsletter/4_tn_12_01_2017_ukr.pdf

36. Податковий кодекс України ред. від 22.03.2018[Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://taxlink.ua/ua/normative_acts/podatkoviyy-kodeks-ukraini/

37. Податкові аспекти соціального добробуту в Україні. Режим доступу: <http://dSPACE.tneu.edu.ua/bitstream/316497/7073/1/%D0%9A%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B9%20%D0%90..PDF>

38. Про сплату податку на доходи фізичних осіб на території Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://polonia-consulting.com.ua/pro-splatu-podatku-na-dochody-fizychnych-osib-na-terytorii-polshchi/>

39. Рудая М. І. Посилення фіскальної ефективності податку з доходів фізичних осіб / М. І. Рудая // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2008. – №.1 – С. 118-124.

40. Рудая М. І. Фіскальна ефективність податку з доходів фізичних осіб при формуванні бюджетів місцевого самоврядування / М. І. Рудая // Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право). – 2010. – №1 (48). – С. 123-130.

41. Савченко В.Ф. Національна економіка : навчальний посібник / В.Ф. Савченко. – 2-е вид. – Чернігів : ЧДІЕУ, 2014. – 329с.

42. Самсін І. Л. Співвідношення понять «податковий обов'язок» та «податкове зобов'язання» в законодавстві України / І. Л. Самсін // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 9(133). – С. 34–38.

43. Сараев Н. В. О некоторых вопросах применения законодательства России о противодействии коррупции / Н. В. Сараев // Административное и муниципальное право. – 2010. – № 6. – С. 76–79.

44. Світовий банк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>

45. Сідельникова Л. П., Найдено О. Є. Реалізація принципу соціальної справедливості в оподаткуванні фізичних осіб / Л. П. Сідельникова, О. Є. Найдено // Економіка розвитку. - 2017. - № 2. - С. 86-96.

46. Славкова А. А. Оптимізація податкового навантаження та пільгове оподаткування в контексті зміцнення фіскального значення податку на доходи фізичних осіб / А. А. Славкова, М. М. Степура // Фінанси, облік і аудит. - 2012. - Вип. 20. - С. 156- 174

47. Соколовська А. М. Концепція ліберальної податкової реформи: доцільність і можливість реалізації в Україні [Текст] / А. М. Соколовська // Фінанси України. – 2015. – № 12. – С. 12-31.

48. Соколовська А. М. Методологічні та методичні аспекти визначення податкового навантаження на працю, капітал і споживання / А. М. Соколовська // Фінанси України. – 2008. – № 1.

49. Соколовська А. М. Податкова система держави: Теорія і практика становлення / Соколовська А. М. – К.: Знання-Прес, 2004. - 454 с .

50. Субботович Ю.Л. Податок із доходів фізичних осіб у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів. — 2009, Економіка АПК. — № 4. — 81 с.

51. Суспільний добробут: поняття та теоретичні підходи [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.uaeconomic.com/ulens-762-1.html>

52. Сухорукова М.О. Фіскальна політика в умовах глобальної інституалізації: україна та досвід зарубіжних країн / М.О. Сухорукова // ScientificJournal «ScienceRise». — 2016. — №7/1(24). — С. 50–54

та перспективи / О.В. Круковська // Мукачівський державний університет. — 2016. — № 2. — С. 702–709.

53. Танклевська Н. С. Світовий досвід оподаткування доходів фізичних осіб / Н. С. Танклевська [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/6.1/264.pdf>

54. Теоретичні підходи до визначення доходу як економічної категорії та об'єкта оподаткування [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://cyberleninka.ru/article/n/teoreticheskie-podhody-k-opredeleniyu-dohoda-kak-ekonomicheskoy-kategorii-i-obekta-nalogooblozheniya.pdf>

55. Теоретичні підходи до визначення доходу як економічної категорії та об'єкта оподаткування/ Н. Г. Коробкіна // Економічний вісник університету. - 2014. - Вип. 23(1). - С. 144-151. - Режим доступу:http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2014_23%281%29_28

56. Тимошенко О. В. Світовий досвід прибуткового оподаткування населення / О. В. Тимошенко // Наукові праці НДФІ. — 2004. — №1-2. — С. 51.

57. Ткаченко Н. М. Податкові системи країн світу та України. Облік і звітність: навчально-методичний посібник / Н. М. Ткаченко., Т. М. Горова, Н. О. Ільєнко — К.: Алерта, 2004. — 554 с.

58. Толочко В.М. Огляд механізму стягування податків в Україні та деяких країнах світу / В.М. Толочко, Т. Ф. Музика [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://modern-pharmacy.com.ua/oglyad-mehanizmu-styaguvannya-podatviv-vukrayini-ta-deyakh-krayinah-svitu>

59. Тофанюк О. В. Розробка підходів до визначення надходжень від податку з доходів фізичних осіб в бюджет Харківського регіону з урахуванням законодавчих змін / О. В. Тофанюк, Н. Ю. Новікова // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі. – 2011. – № 2. – С. 87–99.

60. Тренди в динаміці податку на доходи фізичних осіб у 2011-2016 роках. Режим доступу:https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/2017-07-18-Fiskalni_ta_sots_efekty-Personal-income-tax.pdf

61. Тулуш Л. Д. Формування механізму оподаткування доходів від ведення особистого селянського господарства / Л. Д. Тулуш // Наук. вісн. Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – № 1(48). – С. 144-151.

62. Фіскальні та соціальні ефекти реформування податку на доходи фізичних осіб в Україні. Режим доступу:https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/2017-07-18-Fiskalni_ta_sots_efekty-Personal-income-tax.pdf

63. Фіскальні та соціальні ефекти реформування податку на доходи фізичних осіб в Україні // Офіс з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України, 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/07/2017-07-18-Fiskalni_ta_sots_efekty-Personal-income-tax.pdf

64. Холод Н.М. Розподіл доходів та бідність у перехідних економіках : монографія / Н.М. Холод. – Львів : Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2009. – 442 с.

65. Цимбалюк І. О. Податкова система України в умовах загострення міжнародної податкової конкуренції / І. О. Цимбалюк // Перспективи розвитку економіки України: теорія, методологія, практика: [матеріали XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. (29-30 трав. 2013 р.)] відп.ред. Л.Ліпич. – Луцьк : СЛУ ім. Лесі Українки, 2013. – С. 172 - 174.

66. Ціна держави — проект CASE Україна[Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.cost.ua/budget/>

67. Черкасов А.В. Продуктивна зайнятість та соціальний розвиток України: стан та перспективи / А.В. Черкасов, О.В. Родіонов // Ринок праці та зайнятість населення. – 2016. – № 1. – С. 25–29.

68. Швець Ю. О. Оподаткування доходів фізичних осіб: проблеми та перспективи в Україні та ЄС / Ю. О. Швець, Я. Ю. Бахметова // Глобальні та національні проблеми економіки. – Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського – 2017. – №17 – С. 771-775

69. Шевчук І.В. Іноземний досвід оподаткування доходів фізичних осіб та можливості Гаденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.zinet.info/3/gadenko.php>.

70. Шевчук І.В. Механізм оподаткування доходів фізичних осіб в ринкових умовах : автореф. Дис.канд. екон. наук : 08.00.08 / І.В. Шевчук // УААН, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки». – К., 2009

71. Юрчишина Л. В. Податок на доходи фізичних осіб: механізм стягнення та джерело доходу бюджету України / Л. В. Юрчишина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/2855-5752-1- SM.pdf>

72. Data from IMF Fiscal Affairs Department, 2015 database; International Finance Corporation (2014). [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/en/Countries/UKR>

73. DGTaxationandCustomsUnion [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://ec.europa.eu/taxation_customs/index_en.htm

74. DG Taxation and Customs Union and Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>

75. DG Taxation and Customs Union and Eurostat [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/eurostat/web/products-datasets/-/gov_a_tax_str

76. European economic statistic [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

77. European economic statistic [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do>

78. Human Development Report 2015: Work for Human Development / United Nations development programme [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://hdr.undp.org/en/2015-report>

79. Taxation trends in the European Union [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7092073/KS-DU-15-001-EN-N.pdf>

80. Taxation trends in the European Union - European Commission[Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/index_en.html

81. United Nations Millennium Development Goals[Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mdgs.un.org/unsd/mdg/SeriesDetail.aspx?srid=751&crid=>

ДОДАТКИ

**Основні школи, представники яких досліджували проблематику
формування та розподілу доходів населення**

Школа	Ключовіпредставники	Основніпогляди
А	Б	В
Класична школа політекономії	А. Сміт, Д.Рікардо Дж.С. Мілль	Виділяли три види доходів: прибуток, заробітну плату і земельну ренту. Стверджували, що заробітна плата довготривалого періоду залежить від темпу нагромадження капіталу, який, у свою чергу, залежить від стану попиту в країні (державна політика невтручання за принципом «laissez faire»). На їх думку, в основі заробітної плати найманого працівника лежить вартість засобів існування, необхідних для підтримання його життя та виховання дітей, які замінять його на ринку праці (нижня межа – мінімум, необхідний для фізичного виживання). Між заробітноюплатою і прибутком – обернено пропорційна залежність.
Марксизм	К. Маркс	Сформував трудову теорію вартості для визначення відносних цін і розкриття суті прибутку – додаткової вартості, яка є не чим іншим, як неоплаченою працею. Вартість товару робочої сили відповідає вартості життєвих благ, необхідних для відтворення робочої сили, а його споживна вартість для покупця-капіталіста визначається здатністю робочої сили виробляти більшу вартість, ніж вартість самої робочої сили. Іншими словами, робітники створюють продукцію на більшу величину, ніж витрати на їх власне утримання та відтворення.
Маржиналізм	Л.Вальрас К.Менгер, Е. Бем-Баверк, Л. Візер	За їх поглядами, всі фактори виробництва створюють національний дохід і, відповідно, приймають участь у його розподілі. Праця привласнює частину доходу у вигляді заробітної плати, капітал – у формі процента, а земля – ренти. Прибуток є платою за підприємницький хист.

А	Б	В
Інституціоналізм	Т. Веблен Дж. Коммонс У. Мітчел	З позиції доходів представники суттєво критикували постулати інших наукових шкіл, особливо маржиналізм, оскільки, на їх думку, ринкові механізми неспроможні забезпечити справедливість для різних груп в економіці. Лише тиск на уряд є універсальним інструментом досягнення справедливого тарраціонального економічного ладу.
Соціальна теорія розподілу	М. І. Туган-Барановський	На думку вченого, величина заробітної плати визначається такими чинниками як продуктивність суспільної праці (формує обсяг суспільного продукту, що підлягає розподілу між класами) та соціальна сила робітничого класу (впливає на частку суспільного продукту, яка надходить у розпорядження робітника).
Кейнсіанство	Дж. М. Кейнс	Обґрунтував необхідність державного регулювання виробництва, зайнятості розподілу доходів, оскільки з ростом доходів частка заощаджень росте, а частка споживання зменшується (що створює загрозу дефіциту ефективного попиту).
Чиказька школа економіки (економічний лібералізм та монетаризм)	М. Фрідман	Розробив концепцію перманентного доходу – доходу, який споживач очікує отримувати протягом життя, враховуючи свій вік, освіту, моделі споживання, що склалися. На його думку, перманентний рівень споживання залежить від перманентного рівня доходу, а тому в цілому є константою, не залежачи від поточних коливань обсягу доходу.
Загальна теорія рівноваги та добробуту	Дж. Хікс (Гікс)	Вважав, що єдиною неринковою силою, яка визначає розмір заробітної плати, є вплив профспілок. Розробив модель, відповідно до якої заробітна плата визначається точкою перетину «кривої поступок» підприємців та «кривої спротиву» профспілок.
Неоінституціоналізм	С. Кузнець, Р. Коуз, Дж. Гелбрейт, Е. Хансен	Школа містить значну кількість теорій та концепцій, а саме: теорію економічних суб'єктів, теорію трансакційних витрат, економіку організацій, теорію прав власності, економіку права, теорію суспільного вибору, конституційну економіку та економіку політики, а також ряд інших. До сильних сторін цієї школи відносять аналіз змісту і ефектів опортуністичної поведінки, взаємного впливу економічних стимулів і прав власності, дослідження взаємодії організаційних структур з інституційним середовищем.

Джерело:[6, 15, 49]

Наукові підходи до трактування поняття «дохід»

Джерело	Визначення доходу
Г. А. Оганян, В.О.Паламарчук, А. П. Румянцев	Загальна сума грошей, яку отримала особа протягом певного періоду (як правило, за рік): заробітна плата та інші трудові доходи, доходи від власності, у т. ч. ренти, процентів, дивідендів, трансфертні платежі
Є. П. Качан, Г. Т.Завіновська, В. Я. Брич, О. П. Дяків	Сума грошових коштів і матеріальних благ, одержаних за певний проміжок часу у натуральному вигляді для підтримання фізичного, морального, економічного та інтелектуального стану людини
С. М. Панчишин, Н. М. Холод	Сукупність грошових коштів і натуральних надходжень, отриманих за певний період
М.Г.Назаров, Г.Ф.Горбей, Б.Т.Рябушкін	Ресурси у грошовому і натуральному вираженні, які можуть бути використані на задоволення особистих потреб, сплату податкових та інших обов'язкових та добровільних платежів, заощадження
П. В. Савченко, Ю. П. Кокін	Сукупність надходжень у грошовій та натуральній формах за визначений проміжок часу, використовуваних фізичними особами з метою споживання і накопичення
К. І.Швабій	Всі надходження, що виникають на основі процесу ціноутворення, з урахуванням величини понесених затрат, потрібних для отримання цього доходу
І. В.Шевчук	Сукупний дохід, скоригований на суму податкових вилучень та зменшений на суму економічно обґрунтованого неоподаткованого мінімуму та інших пільг

Джерело: [13,18,49]

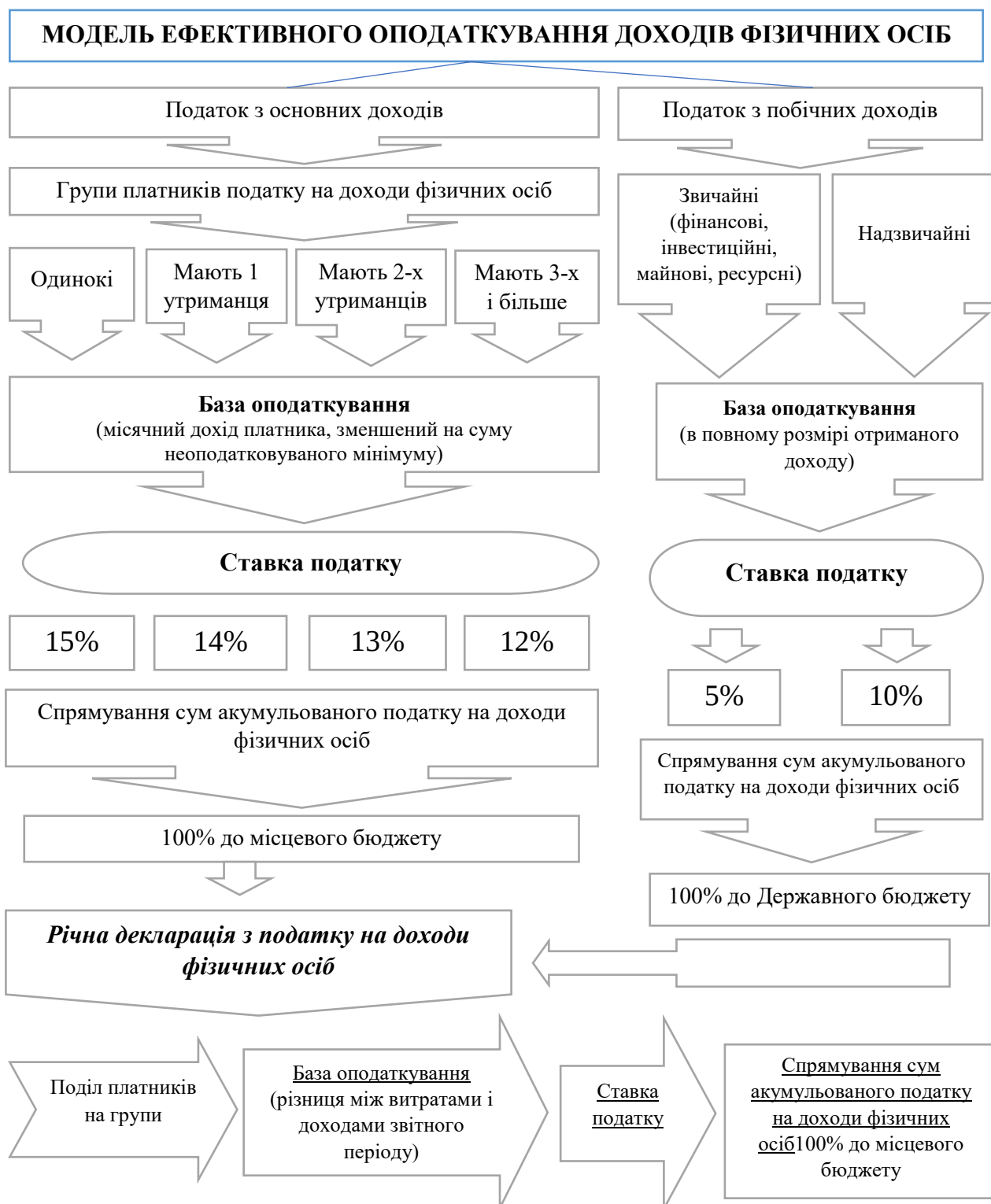

Рис. Модель ефективного оподаткування доходів фізичних осіб [25]

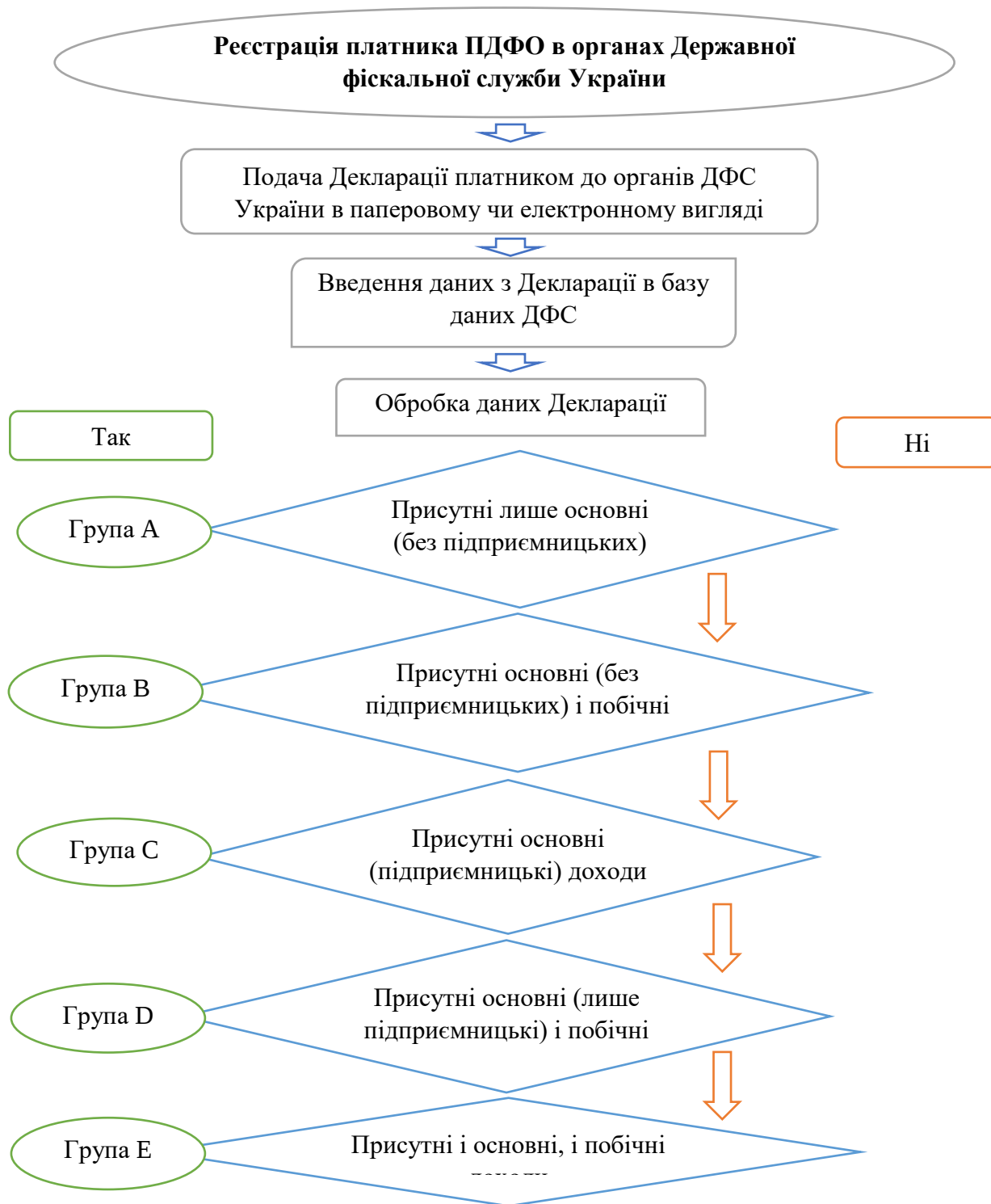

Рис. Алгоритм визначення групи платника податку на доходи фізичних осіб [25]

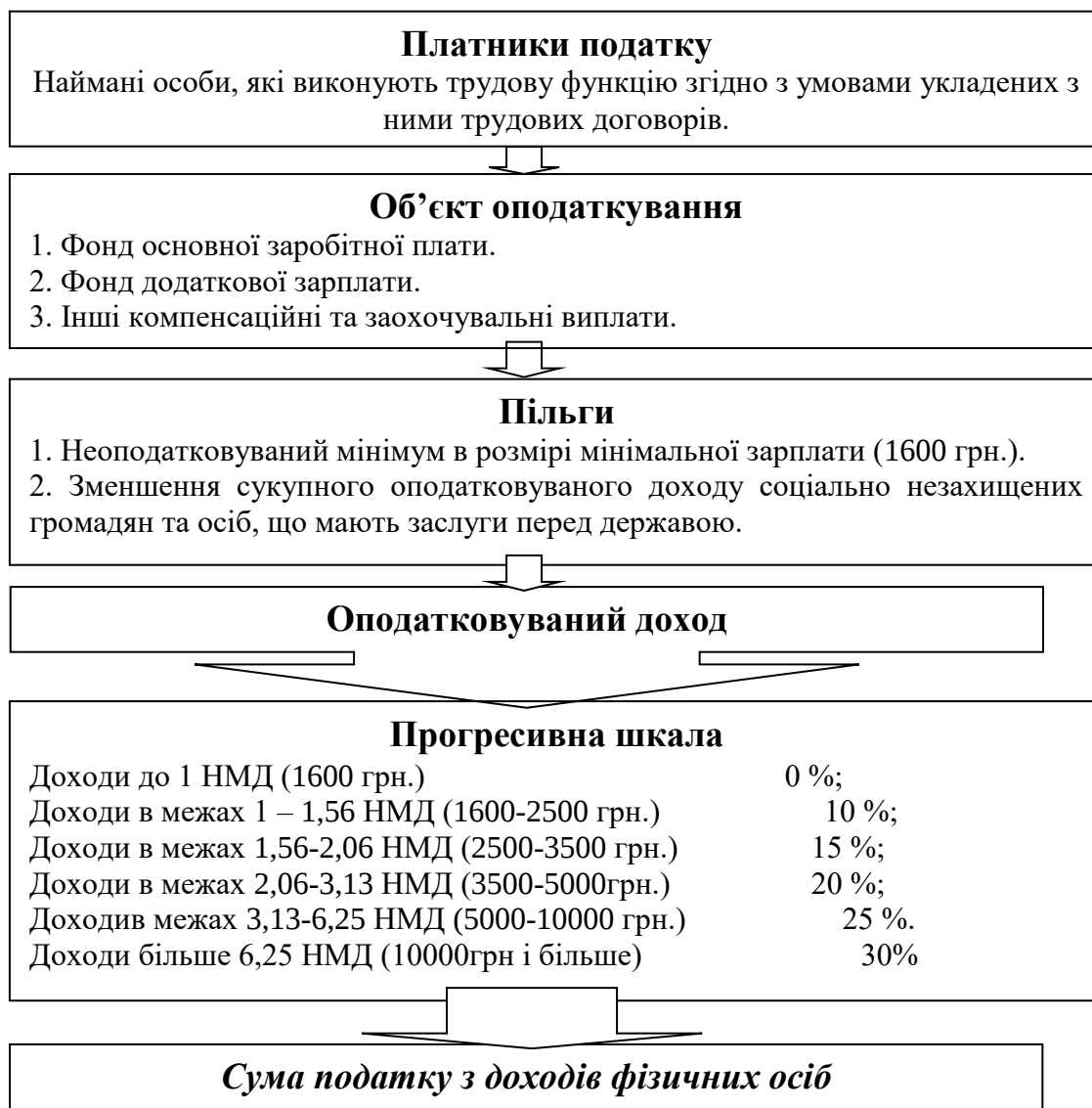

Рис. Модель оподаткування трудових доходів фізичних осіб [70]

Розрахункові дані для аналітичного вирівнювання динамічного ряду кількості працюючих громадян України у
2010-2017 рр. за методом найменших квадратів у рівняння прямої лінії

Рік	№ пп. року (t)	Кількість працюючих, осіб (x_2)	$x_2 * t$	t^2	Розрахункові значення кількості працюючих, осіб ($\tilde{x}_2(t)$)	Квадрат відхилення фактичного значення кількості працюючих від його розрахункового значення ($x_2 - \tilde{x}_2(t)$) ²
2010	1	10262	10262	1	10598,6674	113344,9382
2011	2	10083	20166	4	10169,0134	7398,30498
2012	3	10123	30369	9	9739,3594	147180,11
2013	4	9720	38880	16	9309,7054	168341,6588
2014	5	8959	44795	25	8880,0514	6232,881442
2015	6	8065	48390	36	8450,3974	148531,1559
2016	7	7868	55076	49	8020,7434	23330,54624
2017	8	7679	61432	64	7591,0894	7728,273592
Разом	91	72759	309370	204	72759,0272	622087,8692

Джерело: розрахунки автора

Розрахункові дані для аналітичного вирівнювання динамічного ряду фонду заробітної плати в Україні в 2010-2017
рр. за методом найменших квадратів у рівнянні параболи

Рік	№ пп. року (t)	Фонд заробітної плати, млн грн. (x_3)	$x_3 * t$	t^2	t^3	t^4	$x_3 * t^2$	Розрахунко ві значення фонду зарплати, млн грн. ($\tilde{x}_3(t)$)	Квадрат відхилення фактичного значення фонду зарплати від його розрахункового значення ($x_3 - \tilde{x}_3(t)$) ²
2010	1	277074,00	277074,00	1,00	1,00	1,00	277074,00	310557,83	1121167005
2011	2	320397,41	640794,82	4,00	8,00	16,00	1281589,6	309683,66	114784292,1
2012	3	369408,52	1108225,55	9,00	27,00	81,00	3324676,6	323341,71	2122150615
2013	4	382812,48	1531249,92	16,00	64,00	256,00	6124999,6	351531,97	978470466,7
2014	5	374127,84	1870639,20	25,00	125,00	625,00	9353196,0	394254,44	405079912,6
2015	6	405992,10	2435952,60	36,00	216,00	1296,00	14615715,	451509,12	2071799032
2016	7	489358,13	3425506,90	49,00	343,00	2401,00	23978548,	523296,01	1151780067
2017	8	654619,39	5236955,14	64,00	512,00	4096,00	41895641,	609615,12	2025384498
Разом	36	3273789,8	16526398,1	204,00	1296,00	8772,00	10085144	3273789,86	9990615889,12

Джерело: розрахунки автора

Реальний та оптимістичний прогноз величини податку з трудових доходів
фізичних осіб в Україні на 2018-2020 рр.

Рік	Кількість працівників тис. осіб	Розмір фонду заробітної плати, млн грн	Прогноз середньозваженої ставки податку з доходів фізичних осіб, %		Прогноз величини податку з трудових доходів фізичних осіб, млн грн	
			реальний	оптимістичний	реальний	оптимістичний
2018	7161,4354	710466,4	18	19,26	127883,95	136835,829
2019	6731,7814	825850	18	19,26	148653	159058,71
2020	6302,1274	955765,7	18	19,26	172037,82	184080,474

Джерело: розрахунки автора